

Пятківський Р.О.

ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ

Методичні рекомендації до курсу

НБ ПНУС

m3806

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

код 02125266

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інв. №

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Філософський факультет

Кафедра філософії

Пятківський Р.О.

**Методичні рекомендації до курсу
“ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ”**

**Івано-Франківськ
2010**

УДК 371.214.144:1(091)

ББК 87.3.(0)6

П 99

Рекомендовано до друку Вченою радою філософського факультету
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника
Протокол № 10 від “30” червня 2010 р.

Рецензенти:

Гнатюк Я.С., к.філос.н., доцент кафедри філософії
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника;

Дойчик М.В., к.філос.н., доцент кафедри філософії
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника;

Терешкун О.Ф. к.політ.н., начальник кафедри філософії
Прикарпатського юридичного інституту
Львівського державного університету внутрішніх справ

Навчальне видання

Пятківський Р.О.

**Методичні рекомендації до курсу
“ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ”**

Підп. до друку 02.12.2010. Формат 60x84/16.
Папір офс. Друк різнографічний. Гарн. Times New Roman.
Умовн. др. арк. 3,02. Наклад 100.

Видавець та виготівник «Симфонія форте»
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2, тел. (0342) 77-98-92

Пятківський Р.О.

П 99 Методичні рекомендації до курсу “Філософія Нового часу”. –
Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. – 52 с.

Програма та методичні рекомендації з навчальної дисципліни
“Філософія Нового часу” адресовані насамперед студентам
філософських спеціальностей, які системно вивчають історію світової
філософії, однак можуть викликати інтерес й у викладачів
філософських дисциплін та всіх, хто прагне розширити горизонти
власного розуміння філософії, зокрема її історії.

УДК 371.214.144:1(091)

ББК 87.3.(0)6

© Пятківський Р.О., 2010

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Навчально-тематичний план дисципліни	7
Програма та короткий зміст лекційного курсу	8
Організація семінарських занять та самостійної роботи студентів	15
Рекомендації до написання реферату	35
Тестові завдання	36
Питання для підсумкового контролю знань	47
Контроль та оцінювання знань студентів	49
Перелік навчально-методичної літератури	51

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

“Філософія Нового часу” – навчальна дисципліна, яка викладається на філософських факультетах вищих навчальних закладів України в системі курсів з історії світової філософії. У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника її вивчають студенти спеціальностей “Філософія” та “Релігієзнавство”.

Даний курс присвячено вивченню історії європейської філософії XVII – XVIII століть, що становить відносно завершений етап, протягом якого було створено передумови розвитку сучасної світової філософії та науки. Це період становлення й розвитку класичної європейської філософії, коли формуються характерні для нової філософії школи та напрямки, формулюються головні теоретичні поняття та принципи, закладаються підвалини нового раціонального світорозуміння та суспільної організації. Дисципліна “Філософія Нового часу” відіграє важливу роль в освоєнні майбутніми спеціалістами філософії масиву інформації про цей етап історії західноєвропейської філософії.

Крім того, дисципліна “Філософія Нового часу” орієнтована на здобуття студентами практичних навичок: вміння опрацьовувати, розуміти та інтерпретувати філософські тексти та вчення, давати їм пояснення та оцінки.

Мета викладання дисципліни “Філософія Нового часу” полягає у комплексному історико-філософському осмисленні філософських систем та ідей, що розвивались у XVII – XVIII століттях.

Завдання вивчення дисципліни:

- розглянути філософію Нового часу як невід’ємну, органічну складову світової філософії та з’ясувати її особливості;
- простежити процес розвитку філософської думки від проголошення “нової філософії” (Ф.Бекон, Р.Декарт) до початку німецької класичної філософії;
- засвоїти зміст найважливіших філософських вчень XVII – XVIII століть та визначити їх місце в історії світової філософії.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні **знати:**

- причини появи та умови розвитку нової філософії як елемента нової культури XVII – XVIII століть;
- особливості і зміст філософії Нового часу як принципово нового типу світогляду;

– основні напрямки новочасної філософії та імена їх представників;

– внесок мислителів періоду у питання онтології, гносеології, аксіології, антропології, методології, соціальної філософії, філософії історії, філософії релігії, етики та інших філософських сфер;

– вплив, який здійснила нова філософія на суспільне життя;

– місце філософських надбань періоду в світовій філософії;

– понятійний та категоріальний апарат курсу.

вміти:

– пояснити причини появи та умови розвитку нової філософії;

– орієнтуватись в різноманітних філософських напрямках XVII – XVIII століть;

– давати характеристику основним положенням філософських вчень, визначати найсуттєвіші із них;

– аналізувати сильні та слабкі сторони філософських вчень, встановлювати новизну теоретичних досліджень періоду;

– показати зв’язки філософії Нового часу з попередньою філософською традицією та наступними періодами світової філософії;

– користуватись категоріальним та понятійним апаратом філософії XVII – XVIII століть;

– працювати із загальною, спеціальною та методичною науковою літературою з курсу;

– застосовувати отримані знання у власній науковій діяльності та повсякденному житті.

Мета проведення лекцій ознайомити студентів з особливостями західноєвропейської філософії Нового часу та основними філософськими системами та ідеями XVII – XVIII століть.

Завдання проведення лекцій.

У результаті проведення лекцій студенти повинні **знати:**

– особливості та етапи розвитку новочасної філософії;

– зміст основних понять та категорій курсу;

– основні напрямки новочасної філософії та імена їх представників.

вміти:

– пояснити причини появи та умови розвитку новочасної філософії;

– орієнтуватись в різноманітних філософських напрямках XVII – XVIII століть;

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

– оцінити внесок мислителів періоду у розв'язання основних філософських питань.

Мета проведення практичних (семінарських) занять поглибити знання з філософії Нового часу шляхом опрацювання джерел, наукової, навчальної літератури з дисципліни та виконання спеціальних залікових завдань.

Завдання проведення практичних (семінарських) занять.

У результаті проведення практичних (семінарських) занять студенти повинні знати:

– характер та зміст вчень мислителів Нового часу по їхнім основним творам;
– ключові наукові та навчальні праці з історії філософії XVII – XVIII століть.

вміти:

– показати місце філософії Нового часу у розвитку світової філософії;
– давати характеристику основним положенням філософських вчень XVII – XVIII століть;
– аналізувати філософські вчення, встановлювати новизну теоретичних досліджень;
– користуватись категоріальним та понятійним апаратом філософії XVII – XVIII століть;
– працювати із джерелами, спеціальною та методичною літературою по курсу;
– застосовувати отримані знання у власній науковій діяльності та житті загалом.

Філософія Нового часу має свої особливості, її неможливо вивчити як набір формул, зазубрити. Вона потребує діяльності розуму, а не тільки пам'яті, здорового скепсису замість некритичного схилення перед авторитетами. Філософія Нового часу намагалася виявити нове в самій реальності, в її суперечностях, напрямках та способах розвитку, однак, попри вражаючі здобутки, сама набувала інколи суперечливого характеру. Допомогти студентам розібратися зі змістом філософії XVII – XVIII століть, спрямувати їхню роботу з метою забезпечення хорошого, корисного результату і покликани запропоновані матеріали.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин, відведених на			
		Разом	Лекції	Практичні (семінарські), лабораторні заняття	Самост. роботу
Змістовий модуль №1. Головні філософські вчення Нового часу					
1.	Специфіка філософії Нового часу	8	2	2	4
2.	Філософія Френсіса Бекона	13	3	4	6
3.	Філософія Рене Декарта	13	3	4	6
4.	Картезіанська філософська школа	9	2	2	5
5.	Філософія Томаса Гоббса	9	2	2	5
6.	Філософія Бенедикта Спінози	10	2	2	6
7.	Філософія Готфріда Ляйбніца	10	2	2	6
8.	Філософія Джона Локка	10	2	2	6
9.	Філософія Джорджа Берклі	9	2	2	5
10.	Філософія Девіда Юма	9	2	2	5
Змістовий модуль №2. Основні гілки філософії XVIII століття					
11.	Філософія британського Просвітництва у XVIII столітті	16	4	4	8
12.	Філософія французького Просвітництва	20	4	4	12
13.	Філософія Просвітництва у Німеччині.	10	2	2	6
14.	Філософія американського Просвітництва.	6	2	-	4
15.	Підсумки філософії Нового часу	10	2	2	6
Всього впродовж курсу		162	36	36	90

ПРОГРАМА ТА КОРОТКИЙ ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема 1. Специфіка філософії Нового часу

Суспільно-історичні обставини в Європі XVII – XVIII століть. Утвердження буржуазного суспільства та революційні зміни у всіх сферах суспільного життя. Наукова революція та її вплив на зміну світоглядних настанов людини. Формування нової парадигми філософствування як елемента нової культури.

Ідейні джерела філософії Нового часу. Філософія Нового часу і попередня філософська традиція. Практичний характер філософії Нового часу. Зміст поняття “нова філософія”.

Ключові засади філософії Нового часу. Гносеологічний оптимізм і ствердження основ європейського раціоналізму. Проблема методу пізнання як центральна проблема філософії: емпіризм та раціоналізм. Створення теоретичної механіки (Г. Галілей, І. Ньютон) та розвиток механіцизму. Домінування матеріалізму. Зміни у питаннях теології: деїзм та атеїзм. Критика догматизму та середньовічної схоластики. Лібералізація соціальної філософії, її державно-будівниче спрямування. Поліментальний характер філософії Нового часу та її демократичний характер. Становлення професійної філософії.

Західно-європейський та вітчизняний варіанти періодизації філософії Нового часу. Дискусія щодо визначення початку та завершення філософії Нового часу в контексті загального історико-філософського процесу.

Тема 2. Філософія Френсіса Бекона

Творчий шлях Ф.Бекона.

Ф.Бекон про практичні завдання науки і філософії. Концепція нової науки та спроба її класифікації. Боротьба проти догматизму та схоластики. Розробка моделі “природної” філософії.

Емпіризм як вихідний принцип гносеології Ф.Бекона. Розкриття причин помилок у пізнанні: вчення про “ідоли” розуму. Правильний метод як умова об’єктивного та ефективного пізнання. Вчення про три шляхи пізнання. Теорія індукції та створення методології експериментального дослідження.

Ф.Бекон як родоначальник новоевропейського матеріалізму. Матеріальна єдність світу як об’єкт наукового пізнання. Фізика та метафізика як теоретична основа філософії природи Ф.Бекона, її детерміністський характер. Вчення про матерію та форми.

Соціально-філософські погляди Ф.Бекона. Доктрина суспільного еволюціонізму і творення “критично-реалістичної” соціальної утопії (твір “Нова Атлантида”). Етичне вчення Ф.Бекона.

Тема 3. Філософія Рене Декарта

Творчий шлях Р.Декарта.

Співвідношення науки і філософії у творчості Р. Декарта. Спроба систематизації науки. Раціоналістична методологія Р. Декарта та її основні правила. “Універсальний сумнів” як засадничий принцип методологічного скептицизму. Інтелектуальні інтуїція та концепція “вроджених ідей”. Дедуктивний метод.

Метафізика Р. Декарта. Принциповий дуалізм. Вчення про Бога: деїзм. Фізика та космологія. Принцип детермінізму та позиція природного еволюціонізму. Створення природничо-наукової картини світу: Г. Галілей, І. Ньютон, Р. Декарт.

Механістичне тлумачення людини у філософії Р.Декарта. Людина як єдність двох субстанцій. Психофізична проблема. Проблема свободи людини.

Соціально-філософські погляди Р.Декарта. Наука як основа суспільного прогресу. Позиція природничого історизму.

Тема 4. Картезіанська філософська школа

Вплив Р.Декарта на філософські пошуки його сучасників.

Оказіоналізм Н.Мальбранша. Позиція містичного пантеїзму.

Матеріалістичний напрям у картезіанстві: Х.Деруа, Б. де Фонтанель.

Атомістична фізика і гносеологія П.Гассенді. Реабілітація епікурейської атомістики, сенсуалізму і етики щастя. Прийняття концепції двох істин.

Методологія наукового знання Б.Паскаля. Поеднання наукової діяльності з релігійністю, картезіанського раціоналізму з ірраціоналізмом та містикою. Вчення про можливості та межі розуму. Специфіка підходу до проблеми людини. Людина перед обличчям істини і безмежності, її велич і ницість. Б.Паскаль як передвісник екзистенціалізму. Релігійна філософія. Неприйняття деїзму. “Парі Паскаля” – прагматичний аргумент існування Бога.

Критика картезіанського раціоналізму і спроба віднайдення “цілісного погляду на суспільство” Дж.Віко. Ідея історичної змінності розуму і людства.

Тема 5. Філософія Томаса Гоббса

Творчий шлях Т.Гоббса.

Т.Гоббс про предмет та функції філософії. Розмежування філософії і теології. Критика декартівської метафізики.

Механістичний матеріалізм (деїзм) та гносеологія Т.Гоббса. Поєднання емпіризму та раціоналізму. Номіналістичний конвенціоналізм.

Сутність людини та проблема свободи. Свобода і необхідність.

Вчення про суспільство та державу. Поняття природнього стану людини і природнього права. Суспільний договір і проблема взаємин між державою та окремими індивідами. Погляди Т.Гоббса на релігію.

Тема 6. Філософія Бенедикта Спінози

Творчий шлях Б.Спінози.

Особливості раціоналістичної теорії пізнання Б.Спінози. Гносеологічний дуалізм. Види знань.

Вчення Б.Спінози про єдину субстанцію (пантеїстичний монізм). Поняття субстанції як причини самої себе. Атрибути і модуси субстанції, їх множинність. Механістичний детермінізм. Причинність, необхідність і випадковість.

Етичні погляди Б.Спінози. Вчення про душу. Людина як ланка ланцюга світової детермінації. Людина у полоні пристрастей. Вчення про афекти. Поняття свободи як пізнаної необхідності.

Соціальна філософія Б.Спінози. Розуміння природи держави і права. Специфіка підходу до Біблії.

Тема 7. Філософія Готфріда Ляйбніца

Творчий шлях Г.Ляйбніца.

Раціоналістична теорія пізнання. “Істини розуму” та “істини факту”. Принципи методу. Єдність законів буття і законів мислення. Логічний закон достатньої підстави.

Плюралістична метафізика Г.Ляйбніца. Поняття субстанції та монади. Типологія монад. Закони та принципи монадології. Фаталістичний характер картини світу. Г.Ляйбніц як предтеча ідеалістичної діалектики.

Етика Г.Ляйбніца та проблема свободи волі. Вчення про теодицею.

Тема 8. Філософія Джона Локка

Творчий шлях Дж.Локка.

Сенсуалістична філософія Дж.Локка. Критика теорії “вроджених ідей”. Структура досвіду та види ідей. Концептуалізм. Знання інтуїтивне і демонстративне, споглядальне і чуттєве. Концепція обмеженості пізнавальних здатностей людини.

Критика поняття субстанції. Ідея Бога та проблема “розумності християнства”. Етика як практична філософія. Види моральних норм. Соціально-філософські концепти Дж. Локка: теорія суспільного договору, принцип поділу державної влади, вчення про права людини.

Тема 9. Філософія Джорджа Берклі

Творчий шлях Дж.Берклі.

Мета філософії – захист релігії й боротьба проти матеріалізму.

Суб’єктивно-ідеалістична теорія Дж. Берклі: радикальний емпіризм. Сенсуалістичний “іматеріалізм” і критика абстрактного. Ідеалістична обробка теорії Дж.Локка. Загроза соліпсизму і спроби його уникнути.

Анімїстсько-теїстичний спіритуалізм. Постулат існування численних людських душ і Бога. Ідея Бога як гаранта існування світу. Критика механістичної картини світу.

Консервативна етика та суспільно-політична теорія Дж. Берклі. Ідея праці як джерела багатства.

Тема 10. Філософія Девіда Юма

Творчий шлях Д.Юма.

Сенсуалізм і система скептицизму Д. Юма. Сприйняття, враження та ідеї. Проблемність існування душі, світу і Бога. Критика понять субстанції та причинності як підстава висновку про неможливість союзу віри і знання. Закони природи як ймовірнісні знання. Визнання безумовної достовірності математичних знань.

Сенсуалістична концепція людини у філософії Д. Юма. Вчення про походження релігії, моральності та держави. Критика релігії у психологічному контексті. Обґрунтування “природної” релігії.

Філософія Д. Юма як теоретична основа англійського позитивізму.

Тема 11. Філософія британського Просвітництва у XVIII столітті

Загальна характеристика Просвітництва як ідейного руху XVIII століття.

Особливості англійського Просвітництва, його основні представники.

Філософія англійських матеріалістів (Дж.Толанд, А.Коллінз, Д.Гартлі, Дж.Прістлі). Питання матерії та її атрибутів. Детермінізм, необхідність та випадковість. Природний детермінізм та дійсний матеріалізм. Деїзм як релігія розуму. Розум як верховний суддя у питаннях віри. Вільнодумство та критика релігії. Індивідуалістичний раціоналізм та принцип релігійної терпимості. Вчення А.Коллінза та Д.Гартлі про свідомість. Проблема метода в психології. Захист політичних і громадянських свобод і право народа на повалення деспотичних режимів.

Моралістична школа в Англії. Альтруїстична етика Шефтсбері та Ф.Гатчесона. Утилітаристська етика Б.Мондевіля. Проблема взаємовідношення егоїзму і альтруїзму у моралістичній філософії Б.Батлера.

Шотландська філософська школа. А.Сміт як філософ-мораліст. Філософія “здорового глузду” Т.Ріда.

Тема 12. Філософія французького Просвітництва

Особливості французького Просвітництва. Діяльність французьких просвітників як ідеологічна підготовка революції.

Попередники французького Просвітництва (П.Бейль, Ж.Мельє, Б.де Фонтенель).

Географічний детермінізм Ш.Монтеск'є. Вчення про “загальний дух народів”. Філософія права. Психологічна концепція держави. Ліберально-демократична концепція влади. Ідея розподілу влади. Критика Церкви та обґрунтування принципу релігійної толерантності.

Дейсний матеріалізм Ф.М.Вольтера. Аргументація існування Бога як гаранта соціального порядку. Ідея “природної релігії”. Критика християнства та церкви. Людина як природня і суспільна істота. Концепція “просвіченого правління”. Проблема свободи та її підстав. Філософія історії. Ідея культурної єдності людської історії.

Соціально-філософська спадщина Ж.Ж.Руссо. Елементи діалектики в підході до історії. Критика цивілізації та раціоналізму. Вчення про “природне” виховання людини. Концепція “нового суспільного договору” та її ірраціонально-романтичні принципи. Просвітництво народу як умова збереження його суверенітету. Ставлення до релігії.

Особливості та основні представники французького матеріалізму другої половини XVIII століття.

Механістичний матеріалізм як ключовий принцип філософії природи. Концепція єдиної матеріальної субстанції. Система фаталізму П.Гольбаха. Еволюційні ідеї Д.Дідро.

Сенсуалістична гносеологія французьких матеріалістів. Вчення про відчуття Е.де Кондільяка.

Механіцизм та натуралізм у поглядах на людину. Концепція “усередненої особистості”. Заперечення свободи людини. Концепція виховання людини у філософії К.Гельвеція. Гедоністична етика. Загальна криза гуманізму в епоху Просвітництва.

Соціально-політичні ідеї. Концепції “просвіченого правління” і суспільного договору. Боротьба з релігією. Атеїзм французьких матеріалістів.

Тема 12. Філософія Просвітництва у Німеччині

Витоки просвітницької думки в Німеччині та її особливості.

Концепція природи у творах німецьких просвітників. Пантеїзм та принцип діалектики. Філософія природи Й.Гьоте.

Гносеологія німецьких просвітників. Раціоналістична школа Х.Вольфа та її опоненти.

Гуманістичний характер філософії німецького Просвітництва. Вчення про діяльну сутність людини та її щастя.

Філософсько-історична теорія Г.Лессінга. Концепція всезагальної історії Й.Гердера. Органічна модель суспільства. Пієтизм як німецький варіант оновленого християнства. Вчення Г.Лессінга про історичний характер релігії.

Створення естетики як філософської науки про прекрасне (О.Баумгартен). Принципи реалістичної естетики у філософії німецького Просвітництва. Мистецтво як наслідування природи. Акцент на раціоналізації художньої творчості. Мистецтво, його просвітницька й прогресивна роль у суспільстві.

Тема 13. Філософія американського Просвітництва

Особливості американської філософії епохи Просвітництва.

Дейсний онтологія та матеріалістичний сенсуалізм американських філософів (К.Колден, І.Аллен, Б.Раш).

Вчення про природну сутність людину та її тілесні потреби. Етика розумного егоїзму Б.Франкліна. Проблема свободи людини та її раціональні підстави.

Розвиток теорії суспільного договору та громадянських прав у філософії Т.Пейна та Т.Джефферсона. Проблема співвідношення

суспільства і держави. Принцип народного суверенітету. Модель республіканського правління.

Тема 14. Підсумки філософії Нового часу

Гносеологія.

Наукова революція Нового часу та її теоретичні підстави. Філософія науки. Філософія в системі наук.

Проблема методу пізнання. Емпіризм, раціоналізм, критицизм, ірраціоналізм та їх різновиди у XVII-XVIII століттях. Індукція та дедукція. Розвиток експериментальної науки. Істина та проблема можливостей людського пізнання: гносеологічний оптимізм та скептицизм. Способи подолання заблуджень.

Онтологія.

Метафізика та діалектика у філософії Нового часу. Механістичний матеріалізм як парадигма.

Проблема субстанції: монізм (пантеїстичний, матеріалістичний, ідеалістичний), дуалізм Р. Декарта, плюралізм субстанцій (монадологія Г. Ляйбніца).

Проблема матерії та її атрибутів у філософії Нового часу.

Статус Бога у філософії Нового часу: пантеїзм, деїзм, атеїзм. Аргументація існування Бога: засади доведення та спростування.

Філософія людини.

Проблема сутності людини у філософії Нового часу. Основні концепції людини: людина як “мисляча машина”, “людина як мислячий очерет”, людина як “чиста дошка”, “людин-монада” тощо. Просвітницька парадигма природи людини: гносеологізм.

Людина як поле боротьби розуму та афектів. Проблема свободи людини. Основні етичні концепції XVII-XVIII століть.

Людина і природа. Концепція “природного” виховання.

Людина як громадянин, її соціальні права та межі.

Соціальна філософія та філософія історії.

Лібералізація суспільної теорії. Концепція суспільного договору: зміст та різновиди. Принцип народного суверенітету. Просвітницька модель держави. Критика ролі релігії та церкви в суспільному житті. Вільнодумство та принцип релігійної толерантності.

Філософсько-історичні вчення Нового часу: основні принципи та здобутки. Прогресивна та регресивна концепції історії. Проблема рушійних сил та суб'єкта історичного процесу.

ОРГАНІЗАЦІЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ТЕМА 1. Специфіка філософії Нового часу (2 години)

Мета: з'ясувати причини появи, умови розвитку та особливості нової філософії як елемента культури XVII – XVIII століть.

План

1. Суспільно-історичні передумови становлення філософської парадигми Нового часу.
2. Ідейні джерела філософії Нового часу.
3. Головні філософські теми Нового часу, особливості їх розв'язання та провідні напрямки.
4. Проблема періодизації філософії Нового часу.

Ключові терміни і поняття: Новий час, Просвітництво; матеріалізм, механіцизм, ідеалізм, субстанція; гносеологізм, метод, раціоналізм, емпіризм, сенсуалізм, дедукція, індукція; пантеїзм, деїзм, атеїзм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Які історичні обставини зумовили появу філософії Нового часу?

Чим філософія Нового часу відрізняється від філософії попередніх епох?

Яким чином, на Вашу думку, релігійна Реформація могла вплинути на постановку завдань “нової” філософії?

У чому зміст гносеологізму та механіцизму як генеральних особливостей філософії Нового часу?

Які гносеологічні концепції спричинили появу основних філософських напрямків періоду?

Чому XVIII століття ввійшло в історію європейської цивілізації під назвою “філософського”?

Чому філософію Нового часу часто оцінюють як класичний період європейської філософії?

Чим зумовлені складнощі у створенні єдиної періодизації філософії Нового часу?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Соціокультурний контекст філософії Нового часу.
2. Філософи і “наукова революція” XVII століття.
3. Регіональні особливості філософії Нового часу.
4. Місце філософії Нового часу в історії світової філософії.

Робота з першоджерелами:

Шеллинг Ф. К истории новой философии // Шеллинг Ф. Сочинения: В 2-х т. – М., 1989. – т.2.

Спеціальна література:

Гайденко П.П. У истоков новоевропейской философии и науки // Вопросы философии. – 1985. – № 10.

Гайденко П.П. Эволюция понятия науки (XVII-XVIII вв.) – М., 1987.

Киссель М.А. Судьба старой дилеммы (рационализм и эмпиризм в буржуазной философии XX века). – М., 1974.

Свасьян К.А. Судьба математики в истории познания Нового Времени // Вопросы философии. – 1989. – № 12.

Соколов В.В. Традиционное и новаторское в гносеологии великих философов XVII века // Вопросы истории. – 1979. – № 8.

ТЕМА 2. Філософія Френсіса Бекона (4 години)

Мета: засвоїти зміст найважливіших філософських концепцій Ф.Бекона, визначити їх місце в історії світової філософії.

План

1. Концепція нової науки Ф.Бекона, його погляди на роль філософії.
2. Проблема методу пізнання. Вчення про “ідоли” пізнання. Теорія індукції.
3. Матеріалістична онтологія Ф.Бекона.
4. Соціальна утопія Ф.Бекона.
5. Етичні погляди Ф.Бекона.

Ключові терміни і поняття: еволюціонізм, експеримент, емпіризм, індукція, матеріалізм, метод, наука, сенсуалізм, соціальна утопія.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

У чому Ф. Бекон вбачав призначення науки та філософії?

Чим, на думку Ф. Бекона, зумовлене суб'єктивне бачення людиною дійсності?

Які три шляхи пізнання виділяв Ф. Бекон? Який із них, на думку мислителя, є найбільш ефективним?

Які принципи беконівського методу мають виключну вагу для сучасної науки?

У чому проявилась “непоследовність” матеріалізму Ф.Бекона?

Чому твір Ф.Бекона “Нова Атлантида” вважають першою “технологічною” утопією?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Відношення філософії Ф.Бекона до попередньої філософії.
2. Задум радикального реформування філософії Ф.Бекона.
3. Винахід як завдання філософії Ф.Бекона.
4. Технологічна утопія Ф.Бекона.
5. Беконівська філософія по відношенню до релігії.
6. Філософія Ф.Бекона і сучасність.

Робота з першоджерелами:

Антология мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1,2.

Бэкон Ф. Великое восстановление наук // Бэкон Ф. Сочинения: В 2 т. – М., 1977. – Т.1.

Бэкон Ф. Новый органон // Бэкон Ф. Сочинения: В 2 т. – М., 1978. – Т.2.

Спеціальна література:

Асмус В.Ф. Френсис Бэкон // Асмус В.Ф. Избранные философские труды. – М., 1969.

Барг М.А. Историзм Фрэнсиса Бэкона // Вопросы истории. – 1986. – № 11.

Михаленко Ю.П. Ф.Бэкон и его учение. – М., 1975.

Субботин А.Л. Фрэнсис Бэкон. – М., 1974.

Субботин А.Л. Фрэнсис Бэкон и принципы его философии // Бэкон Ф. Сочинения: В 2 т. – М., 1977. – Т.1.

Фишер К. История Новой философии. Фрэнсис Бэкон. – М., 2003.

ТЕМА 3. Філософія Рене Декарта (4 години)

Мета: осмислити зміст філософських позицій Р.Декарта, визначити місце картезіанського раціоналізму в історії світової філософії.

План

1. Систематизація науки і завдання філософії.
2. Раціоналістичний метод пізнання та його правила. Скептицизм гносеології Р.Декарта.

3. Субстанційний дуалізм. Проблема Бога.
4. Фізика і космологія.
5. Проблема людини у філософії Р. Декарта.
6. Соціально-філософські погляди Р. Декарта.

Ключові терміни і поняття: афекти, “вроджені ідеї”, дедукція, деїзм, дуалізм, інтелектуальна інтуїція, “людина-машина”, матеріалізм, механіцизм, метод, раціоналізм, методологічний скептицизм, субстанція.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Охарактеризуйте чотири правила раціоналістичного методу Р. Декарта?

Дотримання яких принципів декартівського методу, на Вашу думку, важко забезпечити у новітніх дослідженнях, зважаючи на сучасний рівень розвитку науки?

У чому проявився скептицизм філософії Р. Декарта?

Що, на думку Р. Декарта, є незаперечною підставою існування суб'єкта?

У чому полягає дуалізм картезіанської філософії?

Яким чином Р. Декарт обґрунтовує існування Бога?

З яких позицій Р. Декарт підходив до тлумачення живої природи, зокрема сутності людини?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Спіритуалістично-теїстична метафізика Р. Декарта.
2. Дуалістична концепція людини Р. Декарта.
3. Сучасна перспектива раціоналістичної гносеології Р. Декарта.
4. Слід Р. Декарта в історії світової філософії.

Робота з першоджерелами:

Антологія мирової філософії: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир філософії: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1, 2.

Декарт Р. Правила для руководства ума // Декарт Р. Сочинения: В 2 т. – М., 1989. – Т.1.

Декарт Р. Первоначала философии // Декарт Р. Сочинения: В 2 т. – М., 1989. – Т.1.

Декарт Р. Метафізичні роздуми. – К., 2000.

Спеціальна література:

Артамонова Ю.Л. Ум в интерпретации Аристотеля и Декарта: некоторые особенности новоевропейской логики // Вестник МГУ: Философия. – 1993. – № 6.

Богуславский В.М. Декарт и «новые пирроники» // Философия науки. – 1982. – № 6.

Вахтомин Н.К. Творческая способность мышления в философии Декарта // Вестник МГУ: Философия. – 2000. – № 3.

Гарнцев М.А. Проблема самосознания в западноевропейской философии. – М., 1987.

Кайдаков С.В. Декарт: проблема философского объекта познания // Вопросы истории. – 1986. – № 6.

Ляткер Я.А. Декарт. – М., 1975.

Матвиевская Г.П. Ренэ Декарт. – М., 1976.

Соколов В. Философия Ренэ Декарта // Декарт Р. Избранные произведения. – М., 1950.

ТЕМА 4. Картезіанська філософська школа (2 години).

Мета: засвоїти зміст найважливіших філософських концепцій прихильників та критиків картезіанської філософії, визначити їх місце в історії світової філософії.

План.

1. Оказіоналізм Н. Мальбранша.
2. Матеріалістичний напрям у картезіанстві (Х. Деруа, Б. де Фонтанель).
3. Атомістика й гносеологія П. Гассенді.
4. Раціоналізм Б. Паскаля. Релігійна філософія та проблема людини.

Ключові терміни і поняття: атомізм, екзистенціалізм, картезіанство, містичний пантеїзм, оказіоналізм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Хто із сучасників Р. Декарта виступив його послідовником, а хто – опонентом?

Які положення Р. Декарта найчастіше викликали критику у опонентів?

Чому серед прихильників картезіанської філософії було багато як матеріалістів, так й ідеалістів?

У чому полягає зміст okazіоналізму А.Гейлінкса та Н.Мальбранша?

З якою метою П.Гассенді робив спроби поєднати атомістичний матеріалізм Епікура із християнською вірою?

У чому, на думку Б.Паскаля, полягає ницість і велич людини?

Чому філософію Б.Паскаля вважають передвісницею екзистенціалізму?

Яким чином обґрунтував існування Бога Б. Паскаль?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Вплив Р. Декарта на філософські пошуки його сучасників.
2. Течії картезіанства.
3. Містичний пантеїзм Н. Мальбранша.
4. Особливості матеріалістичного напрямку у картезіанстві.
5. Методологія наукового знання Б. Паскаля.
6. Б.Паскаль як передвісник екзистенціалізму.
7. Соціальна філософія Дж. Віко.

Робота з першоджерелами

Антологія мирової філософії: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир філософії: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1, 2.

Гассенді П. Сочинення: В 2 т. – М., 1966.

Паскаль Б. Думки. – К., 2009.

Спеціальна література:

Августин Аврелій, Паскаль Б. Лабиринти душі. – Симферополь, 1998.

Борхес Х.Л. Паскаль // Философская и социологическая мысль. – 1991. - № 3.

Быховский Б.Э. Гассенди. – М., 1974.

Кляус Е.М. и др. Паскаль. – М., 1971.

Стрельцова Г.Я. Блез Паскаль. – М., 1979.

Стрельцова Г.Я. Декарт и Паскаль // Вопросы философии. – 1985. – № 3.

Стрельцова Г.Я. Феномен Паскаля // Вопросы философии. – 1979. – № 2.

Шестов Л.И. Гефсиманская ночь (Философия Паскаля) // Философская и социологическая мысль. – 1991. - № 1.

ТЕМА 5. Філософія Томаса Гоббса (2 години)

Мета: осмислити зміст філософських позицій Т.Гоббса та їх значення для світової філософії.

План.

1. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса.
2. Гносеологія Т. Гоббса.
3. Філософія людини Т. Гоббса.
4. Вчення про суспільство та державу Т. Гоббса. Теорія суспільного договору.

Ключові терміни і поняття: деїзм, емпіризм, механістичний матеріалізм, номіналістичний конвенціоналізм, природний стан людини, природне право, раціоналізм, свобода і необхідність, суспільний договір.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

У чому полягала критика декартівської метафізики з боку Т.Гоббса ?

Визначте специфіку методу пізнання Т. Гоббса.

Чому тлумачення людини у Т. Гоббса носить характер матеріалістичного монізму?

Оцініть внесок Т. Гоббса у соціальну філософію.

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Т. Гоббс про предмет та функції філософії.
2. Філософська концепція “Левіофана” Т. Гоббса.
3. Т. Гоббс про релігію та атеїзм.

Робота з першоджерелами:

Антологія мирової філософії: В 4 т. – М., 1991. – Т. 2.

Мир філософії: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1, 2.

Гоббс Т. Бегемот. – К., 1996.

Гоббс Т. Левиафан // Гоббс Т. Избранные произведения: В 2 т. – М., 1991. – Т.2.

Спеціальна література:

Мееровский Б.В. Гоббс. – М., 1975.

ТЕМА 6. Філософія Бенедикта Спінози (2 години)

Мета: осмислити основні положення раціоналістичної системи Б.Спінози та його внесок у розвиток новітньої філософії та науки.

План.

1. Вчення про субстанцію Б.Спінози. Пантеїстичний монізм. Механістичний детермінізм.
2. Раціоналістична гносеологія Б.Спінози.
3. Етичні погляди Б.Спінози. Вчення про афекти. Проблема свободи.
4. Соціально-філософські погляди Б.Спінози.

Ключові терміни і поняття: афекти, дедукція, механістичний детермінізм, метод, пантеїстичний монізм, перцепції, раціоналізм, свобода, субстанція.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Розкрийте особливість тлумачення субстанції у філософії Б.Спінози?

У чому проявився гносеологічний дуалізм позиції Б.Спінози?

Який критерій істинності ідей обґрунтував Б.Спіноза?

Які афекти Б.Спіноза вважав головними?

Як розуміти тезу Б.Спінози “Свобода – це пізнана необхідність”?

У чому специфіка підходу Б.Спінози до тлумачення Біблії?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Онтологічний монізм Б.Спінози.
2. Людина в спінозівській картині світу.
3. Етична концепція Б.Спінози.
4. Відношення до релігії та Святого Письма Б.Спінози.

Робота з першоджерелами:

Антологія мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1,2.

Спиноза Б. Этика // Спиноза Б. Избранные произведения: В 2 т. – М., 1957. – Т.1.

Спиноза Б. Теологично-політичний трактат. – К., 2003.

Спеціальна література:

Беленький М.С. Спиноза о религии, боге и Библии. – М., 1971.

Гарнцев М.А. Проблема самосознания в западноевропейской философии. – М., 1987.

Коников И.А. Материализм Спинозы. – М., 1971.

Соколов В.В. Спиноза. – М., 1977.

ТЕМА 7. Філософія Готфріда Ляйбніца (2 години)

Мета: осмислити основні положення раціоналістичної системи Г.Ляйбніца та його внесок у розвиток новітньої філософії та науки.

План.

1. Раціоналістична гносеологія Г.Ляйбніца. Логіка.

2. Монадологія Г.Ляйбніца.

3. Проблема свободи у етичній концепції Г.Ляйбніца.

Ключові терміни і поняття: “вроджені ідеї”, дедукція, інтелектуальна інтуїція, “істини розуму” та “істини факту”, логічний закон достатньої підстави, метод, монада, гілозоїзм, раціоналізм, свобода, субстанція.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Сформулюйте основні принципи раціоналістичного методу Г.Ляйбніца.

У чому полягає зміст логічного закону достатньої підстави Г.Ляйбніца?

У чому принципова відмінність між тлумаченням проблеми субстанції у Б. Спінози та Г. Ляйбніца?

Які типи монад виділяє Г. Ляйбніц?

Чому картина світу Г. Ляйбніца носить фаталістичний характер?

Чи є спільні елементи у вченнях Б. Спінози та Г. Ляйбніца про свободу?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Теоцентрична система монадичного спіритуалізму Г. Ляйбніца.

2. Г.Ляйбніц як передвісниця ідеалістичної діалектики.

3. Логічне вчення Г. Ляйбніца.

4. Вчення про теодицею Г. Ляйбніца.

Робота з першоджерелами:

Антологія мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1, 2.

Лейбниц Г.В. Монадология; Переписка с Кларком // Лейбниц Г.В. Сочинения: В 4 т. – М., 1982. – Т.1.

Лейбниц Г.В. Новые опыты о человеческом разумении // Лейбниц Г.В. Сочинения: В 4 т. – М., 1983. – Т.2.

Лейбниц Г.В. Теодицея // Лейбниц Г.В. Сочинения: В 4 т. – М., 1989. – Т.4.

Спеціальна література:

Гарнцев М.А. Проблема самосознания в западноевропейской философии. – М., 1987.

Майоров Г.Г. Теоретическая философия Готфрида В. Лейбница. – М., 1973.

Нарский И.С. Готфрид Лейбниц. – М., 1972.

Погребысский И.Б. Готфрид Вильгельм Лейбниц. – М., 1971.

Соколов В.В. Философский синтез Готфрида Лейбница // Лейбниц Г.В. Сочинения: В 4 т. – М., 1982. – Т.1.

ТЕМА 8. Філософія Джона Локка (2 години)

Мета: засвоїти зміст філософії Дж.Локка як одного з творців європейського емпіризму та новітнього лібералізму.

План

1. Емпірична гносеологія Дж. Локка: матеріалістичний сенсуалізм. Критика поняття субстанції.

2. Етичні погляди Дж. Локка. Вчення про види моральних норм.

3. Суспільно-політичні ідеї Дж. Локка. Принципи організації суспільного життя та державної влади.

Ключові терміни і поняття: матеріалістичний сенсуалізм, первинні й вторинні властивості речей, прості та складні ідеї, суспільний договір, “природні” права, утилітаризм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Чому Дж.Локк заперечує теорію “вроджених ідей”?

Чим відрізняються первинні та вторинні якості предметів у гносеології Дж. Локка?

Які завдання ставив перед етикою Дж. Локк?

Сформулюйте локківський критерій розрізнення добра і зла.

У чому полягає принцип народного суверенітету Дж. Локка?

Як, на думку Дж.Локка, можна запобігти зловживанню владою у державі?

Які “природні права” людини виділяє Дж.Локк?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Гносеологічний концептуалізм Дж.Локка.

2. Питання Бога у філософії Дж.Локка.

3. Теорія суспільного договору Дж.Локка.

4. Дж.Локк і сучасна філософія.

Робота з першоджерелами:

Антология мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1.

Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Локк Дж. Сочинения в 3-х томах. – М., 1985. – Т.1.

Спеціальна література:

Английское свободомыслие: Д.Локк, Д.Толанд, А.Коллинз. – М., 1981.

Заиченко Г.А. Джон Локк. – М., 1973, 1988.

Нарский И.С. Философия Джона Локка. – М., 1960.

ТЕМА 9. Філософія Джорджа Берклі (2 години)

Мета: осмислити специфіку суб'єктивно-ідеалістичної, емпіричної філософії Дж.Берклі.

План

1. Гносеологічна позиція Дж.Берклі: емпіричний радикалізм.

2. Іматеріалізм Дж.Берклі. Проблема Бога.

3. Консервативна соціальна філософія Дж.Берклі.

Ключові терміни і поняття: радикальний емпіризм, іматеріалізм, консерватизм, номіналізм, суб'єктивний ідеалізм, політика протекціонізму, соліпсизм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Які завдання ставив Дж.Берклі перед своєю філософією?

Які гносеологічні тези Дж.Локка критикував Дж.Берклі?

Як Ви розумієте вислів “Існувати для речей означає бути сприйнятими”?

У чому суть іматеріалізму Дж.Берклі?
Яким чином пов'язана гносеологія Дж.Берклі з ідеєю Бога?
Чим соціально-філософські погляди Дж.Берклі і Дж.Локка принципово відрізняються?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Емпіричний радикалізм Дж. Берклі.
2. Аргументація існування Бога Дж. Берклі.
3. Анімастико-теїстичний спиритуалізм Дж. Берклі.

Робота з першоджерелами:

Антологія мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.
Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1.
Беркли Дж. Трактат о принципах человеческого знания; Три разговора между Гиласом и Филонусом // Беркли Дж. Сочинения. – М., 1978.

Спеціальна література:

Быховский Б.Э. Джордж Беркли: ретроградный новатор // Вопросы философии. – 1968. – № 10.
Быховский Б.Э. Джордж Беркли. – М., 1970.
Нарский И.С. У истоков субъективного идеализма // Беркли Джордж. Сочинения. – М., 1978.

ТЕМА 10. Філософія Девіда Юма (2 години)

Мета: осмислити систему філософського скептицизму Д. Юма і його внесок у новітню філософію та науку.

План

1. Гносеологічна позиція Д. Юма: філософський скептицизм.
2. Філософія людини і сенсуалістична етика Д. Юма.
3. Соціальна філософія Д. Юма і проблема релігії.

Ключові терміни і поняття: афекти, емпіризм, перцепції, “природна” релігія, сенсуалізм, скептицизм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Які види сприйняття виділяв Д. Юм і чим вони відрізняються?
Яким чином появився скептицизм Д. Юма при розв'язанні проблеми субстанції?

Яких принципів, на думку Д. Юма, необхідно дотримуватися при організації суспільного життя, щоб забезпечити суспільству мирне існування?

На якій підставі Д. Юм критикував релігію?

У чому зміст “природної” релігії Д. Юма?

Які принципи філософії Д. Юма дозволяють вважати його одним із предвісників європейського позитивізму?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Філософський скептицизм Д. Юма.
2. Практична філософія Д. Юма.
3. Вчення про релігію Д. Юма.
4. Проблема субстанції у філософських вченнях британських емпіриків.

Робота з першоджерелами:

Антологія мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.
Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1,2.
Юм Д. Малые произведения: Эссе; Естественная история религии; Диалоги о естественной религии. – М., 1996.
Юм Д. Трактат о человеческой природе. Кн. 1 // Юм Д. Сочинения: В 2 т. – М., 1965. – Т.1.
Юм Д. Исследование о человеческом познании // Юм Д. Сочинения: В 2 т. – М., 1966. – Т.2.

Спеціальна література:

Михаленко Ю.П. Философия Д.Юма – теоретическая основа английского позитивизма. – М., 1962.
Нарский И.С. Давид Юм. – М., 1973.
Нарский И.С. Философия Давида Юма. – М., 1967.

ТЕМА 11. Філософія британського Просвітництва у XVIII столітті (4 години)

Мета: визначити особливості та основні здобутки філософії англійського Просвітництва у XVIII столітті.

План

1. Особливості англійського Просвітництва XVIII століття.
2. Деїстичний матеріалізм та детермінізм англійських матеріалістів (Д.Толанд, А.Коллінз, Д.Гартлі, Дж.Прістлі).

3. Критика релігії та вільнодумство англійських матеріалістів.
4. Альтруїстична етика графа Шефтсбері та Ф.Гатчесона.
5. Утилітаристська етика Б. Мондевіля.
6. Проблема взаємовідношення егоїзму і альтруїзму у моралістичній філософії Б.Батлера.
7. Етичні ідеї шотландської філософської школи (А.Сміт, Т.Рід).

Ключові терміни і поняття: альтруїзм, вільнодумство, деїзм, детермінізм, егоїзм, Просвітництво, утилітаризм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Що таке Просвітництво? Яку генеральну мету ставили перед собою просвітники?

Чим пояснюється поміркованість англійського Просвітництва?

Які функції, на думку Д.Толанда, повинна виконувати “природна” релігія?

Яким чином розв’язується проблема свободи англійськими матеріалістами?

Які етичні школи були представлені в Британії у XVIII столітті?

Визначте основні здобутки філософії британського Просвітництва у XVIII столітті.

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Просвітництво як ідейний рух XVIII століття: загальна характеристика.
2. Вільнодумство англійських матеріалістів XVIII століття.
3. Основні здобутки моралістичної школи в Англії.
4. А.Сміт як філософ-мораліст.
5. Філософія “здорового глузду” Т. Ріда.

Робота з першоджерелами:

- Антология мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.
 Английские материалисты XVIII века: Собрание произведений: В 3 т. – М., 1967-1968.
 Мандевил Б. Басня о пчелах. – М., 1974.
 Пристли Дж. Избранное. – М., 1985.
 Хатчесон Ф. и др. Эстетика. – М., 1973.
 Шефтсбери. Эстетические опыты. – М., 1975.

Рекомендована література:

- Английское свободомыслие: Д.Локк, Д.Толанд, А.Коллинз. – М., 1981.
 Мееровский Б.В. Джон Толанд. – М., 1979.

ТЕМА 12. Філософія французького Просвітництва (4 години)

Мета вивчення: визначити особливості, основні здобутки та хиби французького Просвітництва.

План

1. Особливості французького Просвітництва XVIII століття.
2. Географічний детермінізм Ш.Монтеск’є. Вчення про державу і право.
3. Деїстичний матеріалізм Ф.Вольтера і його критика християнства.
4. Соціально-філософська теорія Ф.Вольтера. Задум філософії історії.
5. Соціально-філософська спадщина Ж.Ж.Руссо. Концепція “нового суспільного договору”.
6. Механістичний матеріалізм та сенсуалізм французьких філософів другої половини XVIII століття. Критика релігії та атеїзм.
7. Філософія людини французьких матеріалістів. Проблема виховання та освіти.
8. Соціально-політичні ідеї французьких матеріалістів. Розуміння історії.

Ключові терміни і поняття: географічний детермінізм, деїстичний матеріалізм, “дух народів”, природні права людини, суспільний договір, філософія історії; атеїзм, гедонізм, матеріалістичний детермінізм, механістичний матеріалізм, сенсуалізм, фаталізм.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

Чим пояснюється філософський радикалізм французького Просвітництва?

У чому суть географічного детермінізму?

Сформулюйте аргументи існування Бога, представлені Вольтером?

У чому суть ідеалу “просвіченого правління” Ф.Вольтера?

Чим відрізняється теорія суспільного договору Ж.Ж.Руссо від відповідних теорій Т. Гоббса і Дж. Локка?

Відповідно до якого принципу, на думку Ж.Ж. Руссо, повинна виховуватись особистість?

Чому саме творчість французьких матеріалістів найбільш причетна до формування революційного світогляду у французькому суспільстві?

У чому суть механістичного матеріалізму?

Чому гносеологія французьких матеріалістів повністю ґрунтувалася на позиції сенсуалізму?

Яким чином французькі матеріалісти тлумачили проблему свободи людини?

Який критерій моральності обґрунтовували французькі матеріалісти?

Яку нову інтерпретацію теорії суспільного договору запропонував П.Гольбах?

Чим зумовлений атеїзм французьких матеріалістів другої половини XVIII століття?

Яким чином французькі матеріалісти планували побудувати атеїстичне суспільство?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Соціоцентризм французького Просвітництва.
2. Вчення про “дух народів” Ш. Монтеск’є.
3. Філософія релігії Ф. Вольтера.
4. Концепція “просвіченого правління” Ф. Вольтера.
5. Концепція “нового суспільного договору” Ж.Ж. Руссо.
6. Система матеріалістичного світорозуміння П. Гольбаха.
7. Філософія релігії П. Гольбаха.
8. Педагогічні погляди К. Гельвеція.
9. “Механіка” людської діяльності К. Гельвеція.
10. Еволюційний матеріалізм Д. Дідро.
11. Матеріалістична концепція свідомості Д. Дідро.
12. Гносеологічна позиція Е.Кондільяка.
13. Філософсько-історичні та соціально-політичні погляди Е.Кондільяка.
14. Проблема людини у філософії Ж.Ламетрі.
15. Концепція єдиної субстанції французьких матеріалістів другої половини XVIII століття.

16. Атеїзм французьких матеріалістів другої половини XVIII століття.

17. Здобутки та прорахунки французького матеріалізму XVIII століття.

Робота з першоджерелами:

Антологія мировой філософії: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир філософії: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1,2.

Вольтер Ф. Метафізический трактат // Вольтер Ф.М. Філософские сочинения. – М., 1988.

Вольтер Ф.М. Естетика. Статті. Письма. – М., 1974.

Монтеск’є Ш. О духе законів (Извлечения) // Баскин М.П. Монтеск’є. – М., 1975.

Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре; Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства...; Юлия, или Новая Элоиза // Руссо Ж. Ж. Избранные сочинения: В 3 т. – М., 1961.

Гельвецій К.-А. Про людину, її розумові здібності та її виховання. – К., 1994.

Кондильяк Э.Б. Трактат об ощущениях // Кондильяк Э. Б. Сочинения: В 3-х т. – М., 1982. – Т.2.

Гольбах П. Система природы // Гольбах П.-А. Избранные произведения: В 2 т. – М., 1963. – Т.1.

Дидро Д. Разговор Д’Аламбера и Дидро; Сон Д’Аламбера // Дидро Д. Сочинения: В 2 т. – М., 1986. – Т.1.

Ламетри Ж.-О. Человек-машина // Ламетри Ж.-О. Сочинения. – М., 1976.

Спеціальна література:

Да скроется тьма! Французские материалисты XVIII века об атеизме, религии и церкви / Сост. В.Н.Кузнецов. – М., 1979.

Волгин В.П. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII веке. – М., 1977.

Коломиец Т.А. Концепция человека во французском материализме XVIII века. – К., 1978.

Кузнецов В.Н. Французский материализм XVIII века. – М., 1981.

Момджян Х.Н. Французское просвещение XVIII века: Очерки. – М., 1983.

Французское просвещение и революция. – М., 1989.

Азаркин Н.М. Монтеск’є. – М., 1988.

Баскин М.П. Монтеск’є. – М., 1975.

Акимова А.А. Вольтер. – М., 1970.

Артамонов С.Д. Вольтер и его век. – М., 1980.

Кузнецов В.Н. Вольтер и философия французского просвещения XVIII века. – М., 1965.

Кузнецов В.Н. Франсуа Мари Вольтер. – М., 1978.

Сиволап И.И. Социальные идеи Вольтера. – М., 1978.

Асмус В.Ф. Жан Жак Руссо // Историко-философские этюды. – М., 1984.

Верцман И.Е. Жан Жак Руссо. – М., 1976.

Дворцов А.Т. Жан Жак Руссо. – 1980.

Качарян М.Т. Поль Гольбах. – М., 1978.

Длугач Т.Б. Дени Дидро. – М., 1986; 1991.

Луппол И.К. Дени Дидро: Очерки жизни и мировоззрения. – М., 1960.

Богуславский В.М. Этьен Бонни де Кондильяк. – М., 1984.

Богуславский В.М. Ламетри. – М., 1977.

Огородник И.В. Философские взгляды Ламетри. – К., 1979.

ТЕМА 13. Філософія Просвітництва у Німеччині (2 години)

Мета: розглянути філософію німецького Просвітництва як фундамент розвитку німецької класичної філософії.

План

1. Специфіка просвітницького руху в Німеччині.
2. Концепція природи у творах німецьких просвітників.
3. Осмислення людини німецькими просвітниками.
4. Філософія історії та філософія релігії.
5. Філософія мистецтва.

Ключові терміни і поняття: натуралістичний пантеїзм, пієтизм, філософія історії, реалістична естетика.

Питання для самоконтролю та творчого осмислення:

На якому ідейному тлі в першу чергу формувалася філософія німецького Просвітництва?

У чому полягала прогресивність пантеїстичної позиції німецьких просвітників?

На яких гносеологічних принципах закладаються початки німецької критичної філософії?

У чому вбачали секрет щастя людини німецькі мислителі?

Який внесок у розвиток філософії історії зробив Й.Гердер?

Яку функцію у житті людини та суспільства, на думку Й.Лессінга, виконує мистецтво?

Теми доповідей, рефератів, курсових робіт:

1. Філософія природи Й. Гьоте.
2. Філософська школа Х. Вольфа.
3. Проблема людини та її щастя у філософії німецьких просвітників.
4. Філософія історії Й. Гердера.
5. Філософія релігії Г. Лессінга.
6. Реалістична естетика німецького Просвітництва.
7. Вплив філософії німецького Просвітництва на становлення німецької класичної філософії.

Робота з першоджерелами:

Антология мировой философии: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.

Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1.

Гердер Й.Г. Мова і національність // Націоналізм: Антологія. – К., 2000.

Гете И.В. Избранные произведения. – М., 1985.

Гете И.В. Избранные философские произведения. – М., 1964.

Кант И. Рецензия на книгу И.Г.Гердера “Идеи философии истории человечества” // Кани И. Сочинения: В 6 т. – М., 1963. – Т.6.

Лессинг Г.Э. Избранное. – М., 1980.

Спеціальна література:

Асмус В.Ф. Немецкая эстетика XVIII века. – М., 1962.

Гегель Г. Лекции по истории философии. – Спб., 2005.

Гулыга А.В. Из истории немецкого материализма. – М., 1962.

Жучков В.А. Немецкая философия эпохи раннего Просвещения. – М., 1989.

Лессинг и современность: Сб. статей. – М., 1981.

Гулыга А.В. Гердер. – М., 1975.

Свасьян К.А. Иоганн Вольфганг Гете. – М., 1989.

ТЕМА 15. Підсумки філософії Нового часу (колоквіум-дискусія, 2 години)

Мета: визначити місце філософії Нового часу в історії світової філософії, окреслити основні здобутки та сучасні перспективи теоретичних пошуків мислителів XVII – XVIII століть.

План

1. Гносеологічні позиції Нового часу та їх сучасна перспектива.
2. Онтологічні проблеми у філософії Нового часу.
3. Проблема людини у філософії Нового часу.
4. Соціально-філософські концепції Нового часу і сучасність.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Впродовж вивчення курсу “Філософія Нового часу” студент повинен підготувати не менше одного реферату.

Реферат повинен продемонструвати наявність у його виконавця навичок самостійного аналізу певної теми, вміння розглядати її на основі філософсько-методологічного підходу, формулювати власний погляд з приводу актуальних філософських проблем. Необхідною умовою реферату є логічність, послідовність та аргументованість викладення матеріалу.

Тему реферату студент може вибрати із числа запропонованих у спеціальному списку до семінарських занять або ж запропонувати власну зі сфери історії філософії Нового часу, попередньо узгодивши її з викладачем.

План реферату повинен включати вступ, висновки і 2-3 пункти. Жоден із пунктів не повинен дублювати назву теми, він має відповідати змісту обраної проблеми і логіці її викладу.

За змістом реферат – це перегляд певного кола літературних джерел (не менше 5 назв) з метою виділити основні ідеї та підходи до теми, проаналізувати їх та сформулювати власну позицію.

Реферат передбачає цитування літератури, переказ її основних ідей та положень. В усіх випадках у тексті повинні бути посилання на використані джерела. Відповідно, обов’язковою є наявність в кінці реферату списку використаної та цитованої літератури.

Реферат може бути написаний від руки або надрукованим. Обсяг змістової частини реферату (окрім плану та списку літератури) – 10 сторінок. Іноді зазначені рамки можуть бути змінені, якщо це виправдано змістом реферату. При рукописному виконанні почерк повинен бути чітким та зрозумілим. Реферати, які не прочитуються, повертаються виконавцю.

Реферати повинні носити самостійний характер. Роботи, що дублюють вже наявні реферати або реферати, розміщені на сторінках інтернет-видань, не зараховуються.

Захист реферату здійснюється студентом у формі публічної доповіді на відповідному семінарському занятті (тривалістю до 10 хвилин) або ж, як виняток, оцінюється викладачем після ознайомлення із його змістом заочно.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Кому належать слова: “Ми не можемо сумніватися у тому, що, поки ми сумніваємося, ми існуємо: це перше, що ми пізнаємо в ході філософствування”.

а) Р.Декарт; б) Дж.Берклі; в) Й.Гердер; г) І.Кант.

2. Кому належать слова: “Уся філософія нагадує дерево, коренем якого є метафізика, стовбуром – фізика, а гілками – решта наук, які, в свою чергу, можуть бути зведені до трьох основних: медицини, механіки, етики”.

а) М.Кузанський; б) Р.Декарт; в) П.Гольбах; г) Дж.Локк.

3. Кому належать слова: “Людина – витвір мистецтва, вона існує в природі, підкоряється її законам, не може звільнитись від неї, не може навіть в думках, вийти з природи...”.

а) Ф.Бекон; б) П.Гольбах; в) Дж.Берклі; г) Б.Паскаль.

4. Кому належать слова: “Усе, що є – є в Богові, і ніщо не може ні бути, ні мислитися без Бога”.

а) Ф.Бекон; б) П.Гольбах; в) Д.Дідро; г) Б.Спіноза.

5. Який мислитель вважав, що розум – це викривлене дзеркало, схильне до змішування власної природи з природою речей, а, отже, до її спотворення.

а) Ф.Бекон; б) Р.Декарт; в) Ж.Ж.Руссо; г) Ш.Монтеск'є.

6. Кому належать слова “...Досвідні дані про речі часто бувають помилковими, дедукція ж, або чисте виведення одного із іншого,.. ніколи не може бути неправильно здійснена розумом”.

а) Ф.Бекон; б) Р.Декарт; в) Д.Юм; г) Ж.Ж.Руссо.

7. Кому належать слова: “Велич людини – у її здатності мислити. Людина всього лише очерет, найслабше із творинь природи, але вона – очерет мислячий”.

а) Ф.Бекон; б) П.Гольбах; в) Б.Паскаль; г) К.Гельвецій.

8. Який мислитель відводив вирішальну роль середовищу у формуванні людини та вихованні її особистості, вважаючи, що “люди не народжуються, а стають тими, ким вони є”.

а) Б.Спіноза; б) К.Гельвецій; в) Р.Декарт; г) Дж.Бруно.

9. Який мислитель стверджував, що людина, як і тварина, є машиною, але краще сконструйованою (повзає перпендикулярно, освічена, вміє самозаводитись, рухатись безперервно тощо).

а) Ж.Ламетрі; б) Ф.Бекон; в) Б.Паскаль; г) Ж.Ж.Руссо.

10. Кому належать слова “Із необхідністю повинні існувати прості субстанції, тому що існують складні, бо складна субстанція є... зібрання або агрегат простих”.

а) Б.Спіноза; б) Вольтер; в) Ш.Монтеск'є; г) Г.Ляйбніц.

11. Кому належать слова “Знання і могутність людини співпадають, бо незнання причин ускладнює дію. Природа перемагається тільки підкоренням їй, і те, що в спогляданні видається як причина, у діянні постає як правило”.

а) Вольтер; б) Г.Ляйбніц; в) Ф.Бекон; г) Р.Декарт.

12. Який мислитель вважав, що відразу після народження розум подібний до незайманого аркушу паперу або “чистої дошки”, а всі уявлення виникають лише в процесі набуття досвіду.

а) Р.Декарт; б) Дж.Локк; в) Вольтер; г) Д.Дідро.

13. Кому належить теза “Ідоли та хибні поняття, котрі вже заповнили людський розум і глибоко в ньому укорінилися, настільки володіють розумом людей, що ускладнюють входження істини”.

а) Вольтер; б) Ш.Монтеск'є; в) Ф.Бекон; г) К.Гельвецій.

14. Кому належить теза “Жодне явище не може виявитись істинним чи дійсним, жодне твердження – справедливим, без достатньої підстави, чому саме справа стоїть так, а не інакше”.

а) Г.Ляйбніц; б) М.Коперник; в) Ж.Ж.Руссо; г) Дж.Берклі.

15. Кому належать слова: “В інтересах усього людства, щоб існував Бог, який карав би те, чого не в змозі придушити людське правосуддя [...] Якби не було Бога, його слід було б вигадати...”?

а) Вольтер; б) Ш.Монтеск'є; в) Т.Гоббс; г) П.Гольбах.

16. Кому належать слова “...Те, що говорять про безумовне існування непомислених речей без будь-якого відношення до того, що їх хтось сприймає, для мене абсолютно незрозуміло”.

а) Р.Декарт; б) Т.Мор; в) Дж.Берклі; г) Б.Спіноза.

17. Кому належать слова: “Необхідно, щоб закони відповідали природі та принципам встановленої влади. Вони повинні відповідати фізичним властивостям країни, її клімату...”.

а) Ш.Монтеск'є; б) Й.Гердер; в) Д.Юм; г) П.Гольбах.

18. Який мислитель вважав, що “ідея субстанції є фікцією”, оскільки реально неможливо довести ні існування матерії, ні існування духовної субстанції, зокрема Бога.

а) Б.Спіноза; б) Й.Гьоте; в) Д.Юм; г) Т.Гоббс.

19. Який мислитель розглянув три можливі шляхи пізнання, назвавши їх “шляхами павука, мурашки та бджоли”, однак найбільші сподівання покладав на “союз досвіду та науки”?

- а) Ф.Бекон; б) Р.Декарт; в) Д.Юм; г) Б.Спіноза.
20. Хто із мислителів зробив висновок про те, що “свобода є пізнана необхідність”?
- а) Г.Ляйбніц; б) Б.Спіноза; в) Вольтер; г) К.Гельвецій.
21. Кому належать слова “Індукцію ми вважаємо тою формою доведення, яка зважає на дані чуттів, схоплює природу та мчить до практики, майже зливаючись із нею”.
- а) Б.Спіноза; б) Ф.Бекон; в) Р.Декарт; г) П.Гольбах.
22. Який мислитель, говорячи про природу, стверджував: “Вона все, її діти численні. Все завжди в ній. Все її провина і все її заслуга. Майбутнє – її вічність. Вона ховається за тисячею імен і термінів, і завжди – одне і теж”.
- а) Ж.Ж.Руссо; б) Дж.Берклі; в) Р.Декарт; г) Й.Гьоте.
23. Який мислитель створив першу “технологічну утопію”, описавши благодатний державний устрій на острові Бенсалеме в Атлантичному океані?
- а) Дж.Локк; б) Ж.Ж.Руссо; в) Ф.Бекон; г) Ж.Ламетрі.
24. Кому належать слова: “Поки люди живуть без влади яка тримає їх у страху, вони перебувають в стані війни, війни всіх проти всіх”.
- а) Р.Декарт; б) Д.Дідро; в) Т.Гоббс; г) Й.Гьоте.
25. Кому належать слова: “При створенні держави люди керуються бажанням звільнитися від стану війни”.
- а) Дж.Локк; б) Д.Дідро; в) Т.Гоббс; г) Ш.Монтеск’є.
26. Назвіть ім’я мислителя, який вважав, що “існувати – це значить бути сприйнятим”, а “все, що існує, є одиничним”.
- а) Ф.Бекон; б) Р.Декарт; в) Б.Паскаль; г) Дж.Берклі.
27. Кому належать слова: “Філософ, що визнає Бога, володіє безліччю можливостей, тотожних упевненості, тоді як в атеїста залишаються самі лише сумніви...”.
- а) Ш.Монтеск’є; б) Ф.Вольтер; в) П.Гольбах; г) Д.Дідро.
28. Який мислитель вважав людину матеріально-духовною істотою, називаючи її “машиною з кісток і м’яса”, що діє розумно.
- а) Р.Декарт; б) Дж.Локк; в) Й.Гердер; г) Т.Гоббс.
29. Хто вважав, що добро породжується природою, а зло – цивілізацією, оскільки “все є добрим, коли воно виходить із рук Творця, і все спотворюється в руках людей”?
- а) Ф.Бекон; б) Ш.Монтеск’є; в) К.Гельвецій; г) Ж.Ж.Руссо.
30. Який мислитель назвав свою філософію “системою фаталізму”, стверджуючи, що людське життя – “це лінія, яку ми повинні за

велінням природи накреслити на поверхні земної кулі, не маючи можливості відхилитись від неї ні на мить”.

- а) Г.Галілей; б) Дж.Локк; в) П.Гольбах; г) Г.Ляйбніц.
31. Назвіть ім’я мислителя, який запровадив термін “філософія історії” та ставив за мету “...скласти історію людського духу, а не подробиці незначних подій”.
- а) Й.Гердер; б) П.Гольбах; в) Вольтер; г) Д.Дідро.
32. Кому належать слова: “Жива людина відрізняється від мертвої тим, що думає, так само як годинник, що йде, від годинника, що стоїть”.
- а) Ф.Бекон; б) Р.Декарт; в) Б.Паскаль; г) Й.Гердер.
33. Хто вважав підставою суспільного договору принцип: “Працюйте задля мого щастя, якщо хочете, щоб я піклувався про ваше щастя; проявіть участь у моїх бідах – і я розділю ваші біди”.
- а) Ш.Монтеск’є; б) Т.Компанелла; в) Ж.Ж.Руссо; г) П.Гольбах.
34. Кому належать слова: “Людина народжується вільною, а між тим вона повсюди у кайданах. [...] Оскільки жодна людина не має природної влади над собою подібними..., то в якості основи всякої законної влади серед людей залишаються угоди”.
- а) Ф.Бекон; б) Г.Ляйбніц; в) Ж.Ж.Руссо; г) Б.Паскаль.
35. Який мислитель порівнював метод пізнання із “ліхтарем, який не дозволяє подорожньому збитись з дороги”, а метою методу вважав сприяти досягненню “царства людини на землі”.
- а) Г.Галілей; б) Ф.Бекон; в) Вольтер; г) Й.Гьоте.
36. Який мислитель обґрунтував ідею розподілу державної влади на три автономні гілки – законодавчу, виконавчу і судову з метою уникнути зловживань владою.
- а) Ш.Монтеск’є; б) Б.Спіноза; в) П.Гольбах; г) Г.Ляйбніц.
37. Який мислитель виділив психологічні підстави трьох форм державного устрою: страх для деспотії, шанобу для монархії, чесноту для республіки?
- а) Вольтер; б) Ш.Монтеск’є; в) Р.Декарт; г) Д.Юм.
38. Який мислитель вважав, що Богу як найдосконалішій істоті безперечно притаманне існування (“онтологічний доказ”), а “вроджену ідею” Бога називав доконечною передумовою людського мислення?
- а) Ф.Бекон; б) Р.Декарт; в) Т.Гоббс; г) Й.Гердер.
39. Який мислитель, щоб просуватися у пізнанні речей “...зробив спробу: залишити всі упередження; знайти засади, на яких можна все побудувати; відкрити причини всіх заблуджень; розглянути все ясно і чітко”.
- а) Ж.Ж.Руссо; б) М.Коперник; в) К.Гельвецій; г) Р.Декарт.

40. Який мислитель, розриваючи із християнством, кинув гасло проти католицької церкви “Розчавіть гадину!”.
- а) Т.Гоббс; б) Г.Лессінг; в) Б.Спіноза; г) Ф.Вольтер.
41. Кому із філософів належать наступні слова: “Найкращим з усіх доведень є досвід, якщо тільки він опертий на експеримент”.
- а) Р.Декарт; б) Дж.Берклі; в) Ф.Бекон; г) Г.Ляйбніц.
42. Вирішальне значення для формування філософії Нового часу мало:
- а) розвиток протестантизму як нового напрямку світового християнства;
- б) формування наук, в першу чергу, природничих;
- в) становлення абсолютної монархії;
- г) піднесення народних і революційних рухів.
43. Соціальна утопія Ф.Бекона однозначно відроджувала ідеї:
- а) Сократа; б) Платона; в) Арістотеля; г) Мора.
44. У своїй теорії пізнання Ф.Бекон дотримувався концепції:
- а) абсолютної істини; б) відносної істини;
- в) недосяжної істини; г) подвійної істини.
45. За переконанням Ф.Бекона, сенс, покликання і завдання науки - це:
- а) розвиток людського духу і знань про світ;
- б) досягнення слави і влади;
- в) суспільна користь і поліпшення життя людей;
- г) остаточний дозвіл вчених суперечок і отримання абсолютної істини.
46. На думку більшості істориків філософії Ф.Бекон був родоначальником європейського:
- а) ідеалізму і стоїцизму; б) об’єктивізму і скептицизму;
- в) матеріалізму і емпіризму; г) позитивізму і прагматизму.
47. По Ф.Бекону, емпірія - це:
- а) досвід, що спирається на експеримент;
- б) ізольоване чуттєве сприйняття;
- в) форма, властива самій речі;
- г) розумовий образ речі, відбитий у свідомості.
48. У “Новому Органоні” Ф.Бекон спростовує:
- а) діалектику Платона; б) логіку Арістотеля;
- в) космологію Ньютона; г) теологію Томи Аквінського.
49. Основний робочий метод Ф.Бекона - це:
- а) аналіз; б) синтез; в) дедукція; г) індукція.
50. Виходячи з вчення Ф.Бекона про “ідоли” (або “примари”), очевидність руху Сонця по небосхилу довкола Землі є ідолом:
- а) роду; б) печери; в) ринку; г) театру.

51. Перш, ніж заявити: “Я мислю, отже, існую”, Р.Декарт стверджував:
- а) “вірую, тому що абсурдно”;
- б) “у всьому потрібно повинно сумніватися”;
- в) “кохання рухає сонця і світила”;
- г) “знання – сила”.
52. Р.Декарт писав: «Кожна річ, в якій щось безпосередньо міститься як в суб’єктові або якщо при її посередництві виникає щось, що ми сприймаємо, тобто і деяка властивість, якість, або атрибут, а її дійсна ідея є в нас, яка називається...»:
- а) субстанцією; б) формою; в) матерією; г) рухом.
53. Що для Р.Декарта не потребує “... ніякого місця і не залежить ні від якої матеріальної речі”:
- а) абсолютний зміст; б) реальне існування;
- в) мисляче Я; г) очевидне явище.
54. На думку Р.Декарта, “матерія” – “substantia externa і “духовна субстанція” – “substantia cogitas”:
- а) знаходяться в тісній взаємозалежності;
- б) існують незалежно одна від одної;
- в) є протилежностями і постійно борються між собою;
- г) існують окремо, і існування однієї виключає одночасне існування іншої.
55. Р.Декарт головним атрибутом матерії вважав:
- а) подільність; б) протяжність; в) вічність; г) мінливість.
56. Основним методом здобуття дійсних і практично корисних фактів Р.Декарт вважав:
- а) споглядальний аналіз; б) емпіричну індукцію;
- в) раціональну дедукцію; г) спекулятивний синтез.
57. Цілу низку філософських напрямів, що розвивають ідеї Р.Декарта, в історії філософії називають:
- а) картезіанством; б) сенсуалізмом; в) реалізмом; г) деїзмом.
58. У своїй праці “Розшук істини” послідовник Р.Декарта Н.Мальбранш виходив зі своєрідного дуалізму, в якому співіснування духовного і матеріального визначається пріоритетом:
- а) розуму, що вказує на недоліки чуттєвого пізнання;
- б) душі, еством якої є мислення;
- в) відчуттів, які здатні досліджувати речі поза нами;
- г) інтуїції, що сполучає розум і відчуття.
59. Філософія Р.Декарта зіграла значну роль в становленні:
- а) діалектичного матеріалізму;
- б) механістичного природознавства;

- в) об'єктивного ідеалізму;
г) протестантської теології.
60. П.Гассенді, розвиваючи основи новоєвропейського філософського і наукового мислення, переосмислив античну спадщину:
а) Фалеса; б) Епікура; в) Арістотеля; г) Анаксагора.
61. Т.Гоббс розумів істину як:
а) констатацію фактів і сукупність емпіричних пізнань;
б) властивість наших думок про речі;
в) те, що належить самим об'єктам і може бути пізнане нашими відчуттями;
г) те, що дається в одкровенні або у вродженій інтуїції.
62. На думку Т.Гоббса, акцидентією не є:
а) рух; б) субстанція; в) спокій; г) колір.
63. Так Т.Гоббс називає “схильність людей шкодити собі взаємно, яку виводять вони зі своїх пристрастей, але головне, з пихатого самолюбства, права всіх на все”:
а) соціальний занепад; б) природний стан;
в) природна помилка; г) психічне відхилення.
64. По Т. Гоббсу, держава – це “великий Левіафан”, початком народження якого можна вважати момент, коли:
а) великий вождь захоплює владу в племені і силоміць впокорює інших;
б) старійшини переконують одноплемінників підкоритися владі однієї людини або групи людей;
в) жерці обманом встановлюють владу багатих і знатних;
г) кожна людина добровільно відрікається від права володіти самим собою.
65. На думку Т.Гоббса, держава закони природи:
а) розвиває і удосконалює; б) доповнює;
в) замінює законами суспільства; г) безпосередньо використовує.
66. Т.Гоббс є послідовним прихильником тієї державної влади, яку ми можемо сьогодні назвати :
а) монархічною; б) демократичною;
в) аристократичною; г) олігархічною.
67. На думку Дж.Локка, душа людини – це:
а) частка світового духу, що пізнає шляхом інтуїції і одкровень;
б) вмістище “вроджених ідей”, які визначають напрям і вміст пізнання;
в) людська думка, як чистий аркуш паперу, що отримує знання з чуттєвого досвіду;

- г) сукупність “вроджених принципів” мислення, які дозволяють на основі чуттєвих сприймань формувати поняття та ідеї.
68. Дж. Локк вважає, що основою будь-якого пізнання є:
а) відчуття; б) думка; в) інтуїція; г) досвід.
69. Роздуми, вважає Дж. Локк, це процес:
а) формування первинних відчуттів зовнішнього світу;
б) походження рефлексій як ідей внутрішнього досвіду;
в) створення ідей на основі зовнішнього досвіду за посередництва чуттєвих сприймань;
г) виникнення складних ідей на основі узагальнення простих ідей.
70. На переконання Дж.Локка, в нашому розумінні жовтий колір золота, його блиск, твердість, вага, ковкість і таке інше відносяться до ества:
а) номінального; б) реального;
в) і номінального, і реального; г) не відноситься ні до одного з них.
71. На думку Дж.Локка, свобода людини:
а) абсолютна і ніким не контрольована;
б) відносна, залежить від конкретних умов життя людини;
в) обмежена свободою інших людей;
г) обмежена силою держави.
72. Вперше у філософії політики Дж.Локк у своїй роботі «Два трактати про управління державою» пропонує ідею:
а) демократичного централізму; б) освіченої монархії;
в) розподілу влади; г) суспільного договору.
73. Б.Спіноза застосував в своїй “Етиці” незвичайний метод викладу:
а) логічний; б) емпіричний; в) геометричний; г) семантичний.
74. У основі філософської системи Б. Спінози лежить вчення про:
а) метод; б) акцидентії; в) субстанцію; г) Бога.
75. На думку Г. Гегеля, філософія Б. Спінози є об'єктивування філософії:
а) Г. Ляйбніца; б) Дж. Локка; в) Ф. Бекона; г) Р. Декарта.
76. Розташуйте п'ять частин “Етики” Б.Спінози в правильній послідовності:
а) Про силу розуму, або про людську свободу;
б) Про Бога;
в) Про походження і афект;
г) Про природу і походження думки;
д) Про людську несвободу, або про силу афектів.
77. Б.Спіноза вважає:

- а) бог і субстанція (природа) - це одне поняття;
 б) бог знаходиться поза субстанцією, але не є її творцем;
 в) бог знаходиться в природі, будучи її творцем;
 г) бог знаходиться в природі, будучи її субстанцією.
78. Б. Спіноза використовував поняття “модус”, яке означає:
 а) зовнішню причину; б) одиничну кінцеву річ;
 в) атрибут субстанції; г) дію і зв'язок.
79. На думку Б.Спінози, модус є природа:
 а) що творить; б) створена; в) вічна; г) абстрактна.
80. Б.Спіноза писав: “Не існує жодної речі, з природи якої не витікала б деяка дія”. Таким чином, в природі існує:
 а) повна анархія; б) відносність руху;
 в) жорсткий детермінізм; г) абсолютна наперед визначеність.
81. Б.Спіноза вважав, що свобода людини полягає в єдності розуму і волі. Протилежністю свободи людини він вважав:
 а) афект; б) необхідність; в) свавілля; г) наперед визначеність.
82. Б.Спіноза був прихильником:
 а) демократії; б) аристократія; в) освіченої монархії; г) абсолютизму.
83. “Монада” у вченні Г.Ляйбніца - це:
 а) єдина субстанція; б) проста субстанція;
 в) духовний модус; г) об'єктивна акциденція.
84. Між монадами Г.Ляйбніца існує:
 а) безліч стосунків; б) гармонія;
 в) повна відсутність стосунків; г) постійна боротьба.
85. Монади у Г.Ляйбніца між собою:
 а) тотожні; б) різні;
 в) у чомусь схожі; г) непорівнянні.
86. Монади вищої міри розвитку або монади-духи у вченні Г.Ляйбніца здатні до:
 а) рефлексії; б) перцепції; в) апперцепції; г) індукції.
87. Згідно теорії Г.Ляйбніца, в тілах неживої природи містяться монади, що володіють:
 а) перцепцією; б) апперцепцією;
 в) перцепцією і апперцепцією; г) відчуттями і чіткими уявленнями.
88. Згідно теорії “наперед встановленої гармонії” Г.Ляйбніца, наш світ є:
 а) єдино можливим; б) кращим з можливих;
 в) гіршим з можливих; г) аналогічним всім іншим.
89. У інтерпретації Г.Ляйбніца головна теза сенсуалізму звучить так: “Нічого нема в розумі, що не пройшло б раніше через відчуття, окрім...»:
 а) самих відчуттів; б) самого розуму;
 в) випадкового; г) емпіричного.
90. На думку Г.Ляйбніца, наукою про “всі можливі світи” є:
 а) філософія; б) фізика; в) логіка; г) етика.
91. У філософії Дж.Берклі “бути” означає:
 а) існувати незалежно від нашої свідомості;
 б) визначатися сукупністю властивостей в межах субстанції;
 в) бути сприйнятим відчуттями;
 г) існувати в людській уяві.
92. Дж.Берклі заперечував існування:
 а) матерії; б) Бога; в) відчуттів; г) свідомості.
93. На думку Дж.Берклі, в світі діють причини:
 а) механічні; б) фізичні; в) духовні; г) матеріальні.
94. У своїй теорії Д.Юм стверджував, що між враженнями та ідеями існують відносини:
 а) схожості і відмінності;
 б) тимчасового і просторового співіснування;
 в) безконечної творчості;
 г) причинності.
95. Д.Юм вбачав в діяльності людського розуму два види стосунків: “стосунки ідей” і відношення:
 а) реальних речей; б) уявлень; в) вражень; г) сутностей.
96. У своїй основній роботі Ш.Монтеск'є характеризував їх як “необхідні відношення, що витікають з характеру речей в найширшому сенсі слова”:
 а) причини; б) закони; в) субстанції; г) ідеї.
97. “Позитивні” закони Ш.Монтеск'є розділяв на три основні типи, до яких не відносяться:
 а) природні; б) міжнародні; в) політичні; г) цивільні.
98. На думку Ш.Монтеск'є, природним доісторичним станом людства був закон:
 а) війни всіх проти всіх; б) миру всіх зі всіма;
 в) суспільного договору; г) боротьби за існування.
99. Уявлення про “дух законів” Ш.Монтеск'є поклато початок напряму:
 а) духовного монізму; б) географічного детермінізму;
 в) європейського гуманізму; г) соціального фаталізму.
100. Ф.Вольтер розумів людину як істоту:
 а) природну; б) політичну; в) суспільну; г) екзистенціальну.

101. Ф.Вольтер вважав, що релігія виникла тоді, коли зустрілися:
 а) людина і Бог; б) Бог і диявол;
 в) учений і неук; г) шахрай і дурень.
102. Для Ф.Вольтера рівність людей - це, перш за все, рівність:
 а) природна; б) майнова; в) політична; г) станова.
103. Для Ж.Ж.Руссо рівність людей - це рівність:
 а) природна; б) майнова; в) політична; г) станова.
104. У вступі до однієї зі своїх робіт Ж.Ж.Руссо писав: "Не здійснюю напад на науку, але відстоюю...":
 а) Бога; б) філософію; в) добродієність; г) культуру.
105. Ж.Ж.Руссо вперше виявив соціальну обумовленість науки і культури, виявивши, що розвиток культури формує у людини потреби:
 а) природні; б) штучні; в) необхідні; г) матеріальні.
106. Ж.Ж.Руссо вважав єдиною справедливим правителем суспільства і сувереном:
 а) освіченого монарха; б) вибраного президента;
 в) об'єднаний народ; г) парламент.
107. Ж.Ж.Руссо писав: "...силами держави, відповідно мети її створення, якою є суспільне благо, може керувати лише...":
 а) загальна воля; б) воля представників;
 в) мудрий правитель; г) здоровий глузд.
108. Ж.Ж.Руссо вважав, що за допомогою суспільного договору людина знаходить:
 а) власну свободу; б) необмежене право;
 в) цивільне право; г) природне право.
109. Ідейним вождем, організатором і укладачем першої "Енциклопедії" був:
 а) Ф.Вольтер; б) Ж.Ж.Руссо; в) Д'Аламбер; г) Д.Дідро.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Історичні обставини оформлення філософської парадигми Нового часу.
2. Особливості філософії Нового часу.
3. Головні філософські напрями та течії у XVII – XVIII століттях.
4. Проблема періодизації філософії Нового часу.
5. Концепція нової науки Ф.Бекона і погляди на роль філософії.
6. Проблема методу пізнання. Вчення про "ідоли" пізнання.
7. Матеріалістична онтологія Ф.Бекона.
8. Соціальна утопія Ф. Бекона.
9. Етичні погляди Ф. Бекона.
10. Систематизація науки Р. Декарта. Завдання нової філософії.
11. Р. Декарт: раціоналістичний метод пізнання та його правила.
12. Онтологічний дуалізм Р. Декарта.
13. Проблема Бога у філософії Р. Декарта.
14. Проблема людини у філософії Р. Декарта.
15. Оказіоналізм Н. Мальбранша.
16. Матеріалістичний напрям у картезіанстві (Х. Деруа, Б.де Фонтанель).
17. Атомістика й гносеологія П. Гассенді.
18. Раціоналізм та релігійна філософія Б. Паскаля.
19. Проблема людини у філософії Б. Паскаля.
20. Соціальна філософія Дж.Віко.
21. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса.
22. Гносеологія Т. Гоббса.
23. Філософія людини Т. Гоббса.
24. Вчення про суспільство та державу Т. Гоббса.
25. Вчення про субстанцію Б. Спінози.
26. Раціоналістична гносеологія Б.Спінози.
27. Етичні погляди Б. Спінози. Вчення про афекти і проблема свободи.
28. Соціально-філософські погляди Б. Спінози.
29. Раціоналістична гносеологія і логіка Г. Ляйбніца.
30. Монадологія Г. Ляйбніца.
31. Проблема свободи у етичній концепції Г. Ляйбніца. Вчення про теодицею.
32. Натуралістична філософія І. Ньютона.
33. Матеріалістичний сенсуалізм Дж. Локка.
34. Етичні погляди Дж. Локка.
35. Суспільно-політична теорія Дж. Локка.

36. Емпіричний радикалізм Дж. Берклі.
37. Іматеріалізм Дж. Берклі. Проблема Бога.
38. Консервативна соціальна філософія Дж. Берклі.
39. Філософський скептицизм Д. Юма.
40. Філософія людини і сенсуалістична етика Д. Юма.
41. Соціальна філософія Д. Юма і проблема релігії.
42. Види, особливості та завдання філософії Просвітництва.
43. Специфіка англійського просвітництва.
44. Матеріалізм англійських просвітників XVIII століття.
45. Критика релігії та вільнодумство англійських матеріалістів.
46. Альтруїстична етика графа Шефтсбері та Ф.Гатчесона.
47. Утилітаристська етика Б.Мондевіля.
48. Моралістична філософія Б.Батлера.
49. Етичні ідеї шотландської філософської школи (А.Сміт, Т.Рід).
50. Специфіка просвітництва у Франції.
51. Філософія Ш.Монтеск'є. Вчення про державу і право.
52. Матеріалізм Ф.Вольтера і його відношення до релігії.
53. Соціальна філософія та філософія історії Ф.Вольтера.
54. Соціально-філософська спадщина Ж.Ж.Руссо.
55. Онтологічні вчення французьких матеріалістів другої половини XVIII століття.
56. Гносеологічні позиції французьких матеріалістів другої половини XVIII століття.
57. Критика релігії та атеїзм французьких матеріалістів другої половини XVIII століття.
58. Філософія людини французьких матеріалістів.
59. Філософія освіти Ж.Ж.Руссо та К.Гельвеція.
60. Соціально-політичні теорії французьких матеріалістів та їх результати.
61. Специфіка просвітницького руху в Німеччині.
62. Концепція природи у творах німецьких просвітників.
63. Осмислення людини німецькими просвітниками.
64. Філософія історії німецького Просвітництва.
65. Філософія релігії німецького Просвітництва.
66. Філософія мистецтва у творах німецьких просвітників.
67. Вплив філософії німецького Просвітництва на становлення німецької класичної філософії.
68. Основні результати філософів Нового часу у сфері гносеології.
69. Основні результати філософів Нового часу у сфері онтології.
70. Основні результати філософів Нового часу у осмисленні людини.

71. Основні результати філософів Нового часу у галузі етики.
72. Основні результати філософів Нового часу у соціальній філософії.
73. Основні результати філософів Нового часу у філософії історії.
74. Основні результати філософів Нового часу у філософії релігії.
75. Провідні філософи і ключові філософські твори XVII – XVIII століть.

КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЇНЬ СТУДЕНТІВ

У процесі засвоєння курсу студентами викладач здійснює поточний і підсумковий контроль їхньої діяльності.

Завдання поточного контролю рівня знань студентів – перевірити рівень засвоєння матеріалу окремих тем навчальної дисципліни та вміння застосувати навчальні та дослідницькі навички у процесі навчання.

Поточний контроль здійснюється за трьома напрямки:

- 1) контроль за системністю роботи студентів та їх активністю на лекційних та практичних (семінарських) заняттях;
- 2) контроль виконання студентами самостійних (позааудиторних) завдань;
- 3) контроль рівня засвоєння та творчого застосування знань під час написання контрольних і тестових тематичних завдань по завершенні змістових модулів.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться у формі іспиту наприкінці другої частини семестру, покриваючи навчальний матеріал усіх змістових модулів.

При виведенні загальної оцінки студента викладач бере до уваги результати всіх видів поточного контролю знань (50 балів) і результат підсумкового контролю знань (50 балів).

Оцінювання всіх видів поточного і підсумкового контролю диференційоване і проводиться за 100-бальною шкалою ECTS.

Оцінка ECTS	Визначення	Університетська шкала	Національна шкала
A	ВІДМІННО	90-100 відмінно	5 відмінно
B	ДУЖЕ ДОБРЕ	80-89 добре	4 добре
C	ДОБРЕ	70-79 добре	

D	ЗАДОВІЛЬНО	60-69 задовільно	3 задовільно
E	ДОСТАТНЬО	50-59 задовільно	
FX	УМОВНО НЕЗАДОВІЛЬНО	26-49 незадовільно з можливістю повторного складання	2 незадовільно
	F	БЕЗУМОВНО НЕЗАДОВІЛЬНО	

Пояснення оцінок ECTS:

Оцінка А "Відмінно" виставляється студенту тоді, коли дані повні відповіді на поставлені питання, коли відчувається глибоке знання теоретичного матеріалу, в повному обсязі викладені головні та допоміжні ідеї та думки, які були закладені в у питаннях, тобто теоретичний курс засвоєний повністю; всі передбачені програмою навчання завдання виконані, якість їх виконання оцінена кількістю балів, близькою до максимального. Суттєвим моментом у відповідях студента повинні бути зв'язок теорії з практикою, вміння застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань.

Оцінка В "Дуже добре" – теоретичний курс студентом засвоєний в значній мірі, проте допущені незначні неточності та пропущені окремі пояснення, в основному сформовані необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом; всі передбачені програмою навчання завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, наближеною до максимального.

Оцінка С "Добре" – теоретичний курс студентом засвоєний по суті, але допускаються незначні неточності, неповне викладення матеріалу, деякі практичні навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою навчання завдання виконані, якість виконання більшості з них не оцінена максимальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.

Оцінка D "Задовільно" – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дані відповіді на частину питань, але не менше 75% від повної відповіді, причому у відповідях не було принципових помилок, наявні прогалини не мають суттєвого характеру, необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань виконані, але наявні певні неточності та недоречності, деякі з виконаних завдань, містять помилки.

Е "Достатньо" – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дана відповідь на частину питань, але не менше 60% від повної відповіді, є суттєві неточності та недоречності, порушена послідовність у викладенні програмного матеріалу, є помилки в формулюванні основних теоретичних положень, відчуваються складнощі у вирішенні практичних питань, практичні навички роботи не сформовані, багато з передбачених програмою навчання завдань не виконано, або якість виконання деяких з них оцінені кількістю балів, близькою до мінімального.

FX "Умовно незадовільно" – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, дано правильну відповідь тільки на частину питань (в обсязі менше, ніж 60%), необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань не виконані, або їх якість виконання оцінені кількістю балів, близькою до мінімального. При додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань.

F "Безумовно незадовільно" – теоретичний зміст курсу не засвоєний, необхідні практичні навички роботи не сформовані, усі виконані завдання містять грубі принципові помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до будь-якого значимого підвищення якості виконання навчальних завдань.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андрущенко В. Історія соціальної філософії: (Західноєвропейський контекст): Підручник. – К., 2000.
- Антологія мирової філософії: В 4 т. – М., 1991. – Т.2.
- Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії: Підручник. – К., 2001.
- Виндельбанд В. История философии. – К, 1997.
- Гайденко П.П. История новоевропейской философии в ее связи с наукой. – М, 1995.
- Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии. – СПб., 2005.
- Гусев В.І. Західна філософія Нового часу XVII – XVIII століть: Підручник. – К., 2000.
- Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV – XVII ст.: Курс лекцій. – К., 1994.
- Денисенко В.М. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу. – Львів, 1997.

- Історія філософії: Підручник / За ред. В.Ярошовця. – К., 2002.
- Історія філософії: Словник / За ред. В.Ярошовця. – К., 2006.
- История философии: Запад – Россия – Восток: Учебник. / ред. Н. Мотрошиловой. М., 1996. – Кн.2.: XV – XIX вв.
- Кузнецов В.Н. Европейская философия XVIII века. – М., 2006.
- Кузнецов В.Н., Мееровский Б.В., Грязнов А.Ф. Становление философского сознания Нового времени. – М., 1987.
- Кунцман П., Буркард Ф., Відман Ф. Філософія: dtv-Atlas. – К., 2002.
- Мир философии: В 2 ч. – М., 1991. – Ч.1,2.
- Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века. – М., 1974.
- Нарский И.С. Западноевропейская философия XVIII века. – М., 1973.
- Рассел Б. Історія західної філософії. – К., 1995.
- Реале Д., Антиссері Д. Западная философия от истоков до наших дней: В 3 т. СПб., 1996. – Т. 3: Новое время.
- Скратон Р. Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна. – К., 1998.
- Соколов В.В. Европейская философия XV – XVII вв. – М., 1984.
- Татаркевич В. Історія філософії: В 3 т. – Львів, 1999. – Т. 2.
- Фейербах Л. История философии нового времени от Бэкона Веруламского до Бенедикта Спинозы // Фейербах Л. История философии: Собрание сочинений: В 3 т. – М., 1974. – Т. 1.
- Философия эпохи ранних буржуазных революций. – М., 1983.
- Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
- Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: Проблема людини та її меж: Навч. посібник. – К., 2000.
- Шеллинг Ф. К истории новой философии // Шеллинг Ф. Сочинения: В 2 т. – М., 1989. – Т.2.